

**İslâm Düşüncesinde
SEVGİ TEORİLERİ**

Hatice Toksöz

ilem
KİTAPLIĞI

Yayın No.: 1511
İLEM Kitaplığı No.: 21
İslam Ahlak Düşüncesi Serisi No.: 13
ISBN: 978-605-320-417-6
© 1. Basım, Nisan 2016

ilem
KİTAPLIĞI
ilem.org.tr

nobel
nobelyayin.com

İSLÂM DÜŞÜNCESİNDE SEVGİ TEORİLERİ

Hatice Toksöz

Copyright 2016, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 20779

Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti'ne aittir. Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarımı: Tarkan Kara -erdal@nobelyayin.com-

Kapak Tasarımı: Furkan Selçuk Ertargin

Kapak Görseli: Savaş Çevik Celi-sülüs "Ya Vedūd", 1435/2013

Baskı ve Cilt: Sarıyıldız Ofset Amb. Kağ. Paz. San. ve Tic. Ltd. Şti Sertifika No.: 23593

İvedik Ağaç İşleri San. Sit. 1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / ANKARA

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Toksöz, Hatice.

İslâm Düşüncesinde Sevgi Teorileri / Hatice Toksöz

1. Basım, XII+156 s., 13,5x19,5 mm

Kaynakça ve dizin var

ISBN 978-605-320-417-6

1. Sevgi 2. Bilgi 3. Adalet

Genel Dağıtım: ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Sipariş: -siparis@nobelyayin.com-

Telefon: +90 312 278 50 77 - Faks: 0 312 278 21 65

e-satış: www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com

Bilgi: www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım: Alfa, Arasta, Final, Kıda, Prefix, N-T Mağazaları ve Gökkuşu Dağıtım

NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ.
Ankara Büro: Mithatpaşa Cad. No.: 74/4 Kızılay ANKARA
Tel: +90312 418 20 10 Faks: +90312 418 30 20
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sk. Ferihti Han No:16/62 Kat:1
Cağaloğlu-Fatih İSTANBUL Tel-Faks: +90212 513 13 04
nobel@nobelyayin.com - www.nobelyayin.com

İÇİNDEKİLER

Takdim	ix
Önsöz	xi
Giriş	
Sevgi ve Mahiyeti	1
Sevgi (<i>el-Mehabbe/el-Vüdd</i>) Kavramı	3
Sevgi ile İlişkili Kavramlar	7
Aşk ('İşk)	8
Şevk	11
Rahmet/Merhamet	13
Ülfet	14
Ünsiyet	15
Rızâ	16
Birinci Bölüm	
İslâm Metafizik Düşüncesinde Sevgi	19
Allah'ın Yaratılmışlara Yönelik Sevgisi	20
İslâm Kelâmında Sevgi	20
İrade, Bilgi, Muhabbet	20
İlâhî Bir Sıfat Olarak el-Vedûd (Sevgi) ve Varlıklara Yansıması	37
İslâm Filozoflarında Sevgi: Bilgi, İnâyet, Aşk	40
Yaratılmışların Allah Sevgisi: Bilgi, Sevgi, Ünsiyet	49
Allah'ı Bilmek: Bilgi-İrade-Sevgi İlişkisi	50
Sevgiye En Lâyık Varlık: Allah	61
Sevginin Neticesi: Allah İle Ünsiyet ve Rıza	69

İkinci Bölüm

Amelî Felsefede Sevgi Kavramının Yeri	75
Ahlâkî Yetkinlik Kazanmada Sevginin Rolü	78
Tedbirü'l-Menzil'de (Ev Yönetimi) Sevgi	99
Siyaset Felsefesinde Sevginin Yeri:	
Sevgi-Ülfet-Adalet İlişkisi	102
Temeddün İlkesi Olarak Sevgi	104
Toplumsal Birlik: Sevgi-Ülfet İlişkisi	115
Tabii Birlik: Sevgi-Adalet İlişkisi	124
Sonuç	135
Kaynakça	141
Dizin	153

KISALTMALAR

a.mlf.	: Aynı müellif
b.	: Bin, ibn
bk.	: Bakınız
C.	: Cilt
DEÜİFD	: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: Hicrî
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İFAV	: İlahiyat Fakültesi Vakfı
krş.	: Karşılaştırınız
M.Ö.	: Milattan önce
M.S.	: Milattan Sonra
M.Ü.	: Marmara Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
nşr.	: Neşreden
ö.	: Ölümü
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SDÜ	: Süleyman Demirel Üniversitesi
Tr.	: Türkçe
trc.	: Tercüme
ts.	: Tarihsiz
t.y.	: Tarih yok
v.dğr.	: Ve diğerleri
vd.	: Ve devamı
yy.	: Yayın yeri yok

Takdim

Ahlâk alanı geniş bir ilimler ağını ilgilendirmektir. Bizatihi pratiğe dönük sonuçlar vermesi her an ortaya çıkan eylemlerle onu ilişkili kılarken, yapılacak eylemin bilgisi ve ona dair meselelere dönük düşünce üretimi ise teorik olan yöne işaret eder. Pek çok alanı ilgilendirmesi ve insan eylemleriyle olan irtibatı sebebiyle ahlâk disiplini, derinlemesine incelenmeyi hak etmektedir. Bugüne dair düşünce üretecek bizlerin sahih bir birikimi tesis edebilmemiz ise öncelikle İslam düşüncesi içerisindeki ahlâkı tüm yönleriyle bilmemizi gerekmektedir.

Bu amaca binaen 2013 yılından itibaren bünyesinde yer alan kurumlara strateji ve politika üreten bir kurum olan İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği ve İlmi Etüdler Derneği (İLEM) olarak İslam Ahlâk Düşüncesi Projesi'ni başlattık. 2016 yılı itibariyle dördüncü yılını tamamlayacak olan projede çok sayıda faaliyet ve yayın gerçekleştirildi. Geniş katılıma açık olan Ahlâkın Temeli ve Ahlâkî Müeyyide Üzerine Konuşmalar Dizisi'nde alana dair önemli sorunlar masaya yatırıldı. İslam ahlâk düşüncesinin temel özellikleri, ahlâkî önermelerin kaynağı ve İslam düşüncesinde ortaya çıkmış mizaç teorileri hakkında nitelikli sunumların yapıldığı yuvarlak masa toplantıları düzenledik. Bunun dışında daha özel konular üzerine çalıştaylar gerçekleştirdik. Böylece alanın daha önce üzerinde durulmayan meselelerine dair nitelikli katkılar ortaya çıktı. Konuşmalarda ve yuvarlak masa toplantılarında yapılan sunumlar projede yer alan

akademisyenler tarafından makaleye dönüştürülerek kitaplarda yayımlandı. Ayrıca müteahhir dönem ahlâk düşüncesini takip etmek adına büyük bir kıymeti haiz olan Şerhu'l-Ahlâki'l-Adudiyye geleneğini takip edebileceğimiz yedi ayrı şerhi proje içerisinde yayımladık. Böylelikle ilgili literatürü takip etmek isteyen araştırmacıların istifadesine sunmuş olduk. Öte yandan proje kapsamında miladi 8. yüzyıldan 19. yüzyıla gelinceye kadar ahlâk alanında yer alan yazma eserlerin tamamının kataloglamasını yaptırıldı. Bu önemli çalışma ile ahlâk alanına dair tüm birikimi bir arada görme imkanına kavuştuk. Bir hafıza tazeleme olarak da görülebilecek bu çalışma ile ahlâka dair yapılacak yeni araştırmalara ciddi bir ivme kazandırmış olduk.

Elinizde bulunan İslam Düşüncesinde Sevgi Teorileri adlı telif eser, bütüncül bir perspektifle İslam nazarî düşüncesi içerisinde ortaya çıkan sevgi teorilerini incelemektedir. Bu kitap vesilesiyle proje amaçları içinde yer alan belirli temalar etrafında kişi ve konu merkezli monografi çalışmalarından birini okuyucuların istifadesine sunmuş oluyoruz.

Bu vesileyle kitabın müellifi Hatice Toksöz'ü, proje koordinatörü Ömer Türker'i ve kitabın yayıma hazırlanmasında katkıda bulunan Kübra Bilgin Tiryaki'yi verdikleri emeklerden ötürü tebrik ediyorum. İLKE ve İLEM olarak yürüttüğümüz bu projenin nitelikli çalışmalara vesile olmasını temenni ediyorum.

Dr. Lütfi Sunar
İLKE İlim Kültür Eğitim Derneği
Yürütme Kurulu Başkanı

Önsöz

Sevgi, metafizik ontolojik, psikolojik, ahlâkî ve siyâsî boyutları olan bir kavramdır. Bu çalışmada ilk olarak, İslâm düşüncesi içinde sevgi hakkında metafizik, epistemik, ahlâk ve siyaset felsefesinde ifade edilmiş olan teorilerin ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. İkinci olarak da sevgi kavramının metafizik temelleri dikkate alınarak bir sevgi ahlâkının mümkün olup olmayacağı belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bu hedef doğrultusunda çalışma, giriş ve iki bölüm hâlinde tasarlanmıştır. Çalışmanın giriş kısmında, sevgi kavramının tanımı, ilişkili olduğu diğer kavramlar, kavramın mahiyeti ve kavrama ilişkin literatür değerlendirilmesi yapılmıştır. Birinci bölümde ise sevgi, İslâm metafizik düşüncesinde, Allah'ın yaratılmışlara yönelik sevgisi ve yaratılmışların Allah'a sevgisi olmak üzere iki kısımda değerlendirilmiştir. Allah'ın yaratılmışlara olan sevgisi, inayet, aşk, cûd, irade kavramları ve Allah'ın el-vedûd ismi çerçevesinde İslâm filozofları ile kelâm bilginlerinin temel metinleri esas alınarak mukayeseli olarak incelenmiştir. Yaratılmışların Allah'a sevgisi ise aşk, gaye ve Allah'a itaat çerçevesinde ele alınmıştır.

Sevgi kavramının amelî felsefede ahlâk, aile ahlâkî ve siyaset boyutuyla incelendiği çalışmanın ikinci bölümünde de insanın ahlâkî yetkinliğini kazanmasında sevginin rolü, aile içinde sevginin yeri İslâm ahlâk literatürü temel alınarak tartışıldı. Ayrıca bu bölümün son kısmında yine İslâm ahlâk literatürünün siyasetle ilgili kısımlarında sevgi kavramının temeddün, ülfet ve adalet kavramlarıyla ilişkisi irdelendi.

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve ortaya çıkmasında pek çok kimsenin katkısı olduğunu belirtmek gerekir. Öncelikle yürütücülüğünü yaptığı İslâm Ahlâk Düşüncesi Projesi kapsamında bu konuyu önererek, hazırlanması sürecinde önemli katkıları olan Doç. Dr. Ömer Türker'e minnettarlığımı belirtirim. Bu çalışmanın şekillenip olgunlaşmasında ufuk açıcı değerlendirmeleri ile yardımlarını esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Kemal Sözen'e, Prof. Dr. Cafer Sadık Yaran'a ve Prof. Dr. İlhan Kutluer'e teşekkürü bir borç bilirim. Kaynakların temini konusunda yardımlarını gördüğüm Hümeysra Özturan'a ve Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphane ve Dökümantasyon Servisi çalışanlarına; çalışmanın yayın aşamasına gelmesinde her türlü özveriyi esirgemeyen Kübra Bilgin Tiryaki'ye; yayın konusunda gösterdikleri ilgi ve destek için başta Doç. Dr. Lütfi Sunar olmak üzere İlim Kültür Eğitim Derneği (İLKE) ve İlmi Etüdlere Derneği (İLEM) yönetici ve çalışanlarına müteşekkirim.

Hayatım boyunca en güzel sevgiyi yaşatan ve maddî-manevî desteklerini hiç esirgemeyen, ne var ki çalışmanın en yoğun döneminde Hakk'a uğurladığım merhum babama ve sevgili anneme minnettarlığımı ifade etmeye kelimeler kifayetsiz kalır. Son olarak, ilim yolculuğunda ellerinden gelen her türlü yardımı hiçbir zaman esirgemeyen ve kardeşlik sevgisinin en güzelini yaşatan ağabeylerim ve kardeşlerime şükran borçlu olduğumu belirtmek isterim.

Şüphesiz bütün sevgilerin kaynağı Allah'tır.

Gayret bizden, lütuf ve inayet Allah'tandır...

Dr. Hatice Toksöz

Isparta